

ВПЛИВ РЕФОРМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ НА ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ

© 2015 ХАРУК К. Б.

УДК 331+332

Харук К. Б. Вплив реформи місцевого самоврядування в Україні на формування та розвиток трудового потенціалу

У статті визначено особливості формування та розвитку трудового потенціалу в процесі реформи місцевого самоврядування в Україні. Установлено, що об'єднання населення, системи господарюючих суб'єктів, інфраструктурних одиниць, науково-технічного потенціалу дозволяють визначити необхідність у сучасних просторових формах концентрації трудового потенціалу, саме об'єднаних територіальних громад. З метою формування та розвитку трудового потенціалу, враховуючи вплив реформи місцевого самоврядування в Україні, запропоновано здійснити такі заходи: підвищення рівня життя жителів села, створення продуктивних робочих місць, соціально-економічне співробітництво між громадами, розвиток інфраструктури, використання природних ресурсів, соціально-трудового, сільськогосподарського та промислового потенціалів, ефективне використання сільського соціально-трудового потенціалу, розвиток сільськогосподарського виробництва, несільськогосподарські види діяльності на селі, розвиток соціальної інфраструктури, створення дорадчої служби та запровадження системи безперервної освіти, розвиток сімейної медицини, взаємодія з регіональними та центральними органами влади, залучення коштів обласного бюджету, створення фонду економічного розвитку, співпраця з вітчизняними та іноземними інвесторами. Встановлено, що впровадження вищезгаданих заходів впливатиме на зростання показника зайнятості на території об'єднаних територіальних громад.

Ключові слова: трудовий потенціал, реформа місцевого самоврядування, урбанізація, субурбанізація, регіон, район, територіальна громада.

Рис.: 4. Бібл.: 14.

Харук Катерина Богданівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри демографії, трудових відносин і соціальної політики, Львівський університет бізнесу та права (вул. Кульпарківська, 99, Львів, 79021, Україна)

E-mail: kateryna.kharuk@meta.ua

УДК 331+332

UDC 331+332

Харук Е. Б. Влияние реформы местного самоуправления в Украине на формирование и развитие трудового потенциала

В статье определены особенности формирования и развития трудового потенциала в процессе реформы местного самоуправления в Украине. Установлено, что объединение населения, системы хозяйствующих субъектов, инфраструктурных единиц, научно-технического потенциала позволяют определить необходимость в современных пространственных формах концентрации трудового потенциала, именно объединенных территориальных общин. С целью формирования и развития трудового потенциала, учитывая влияние реформы местного самоуправления в Украине, предложено осуществить следующие мероприятия: повышение уровня жизни жителей села, создание производительных рабочих мест, социально-экономическое сотрудничество между общинами, развитие инфраструктуры, использование природных ресурсов, социально-трудового, сельскохозяйственного и промышленного потенциалов, эффективное использование сельского социально-трудового потенциала, развитие сельскохозяйственного производства, несельскохозяйственные виды деятельности на селе, развитие социальной инфраструктуры, создание консультационной службы и внедрение системы непрерывного образования, развитие семейной медицины, взаимодействие с региональными и центральными органами власти, привлечение средств областного бюджета, создание фонда экономического развития, сотрудничество с отечественными и иностранными инвесторами. Установлено, что внедрение вышеуказанных мероприятий будет влиять на рост показателя занятости на территории объединенных территориальных общин.

Ключевые слова: трудовой потенциал, реформа местного самоуправления, урбанизация, субурбанизация, регион, район, территориальная община.

Рис.: 4. Библ.: 14.

Харук Екатерина Богдановна – кандидат экономических наук, доцент кафедры демографии, трудовых отношений и социальной политики, Львовский университет бизнеса и права (ул. Купарковская, 99, Львов, 79021, Украина)

E-mail: kateryna.kharuk@meta.ua

Kharuk K. B. Influence of the Reform of Local Self-Government in Ukraine on the Formation and Development of Labor Potential

The article determines the peculiarities of formation and development of the labor potential in the process of the reforming local self-government in Ukraine. It has been found that an integration of population, the system of economic entities, infrastructure units, scientific-technical potential allows to determine the need for modern spatial forms of concentration of labor potential, i.e. for consolidated territorial communities. With the purpose of formation and development of labor potential, considering impacts of the reform of local self-government in Ukraine, the following activities has been proposed to be carried out: improving the living standards of rural residents, creation of productive jobs, socio-economic cooperation between communities, infrastructure development, use of natural resources, socio-labor, agricultural and industrial capacities, effective use of rural socio-labour potential, development of agricultural production, rural non-farm activities, development of social infrastructure, creation of advisory service and introduction of a system of continuous education, development of family medicine, collaboration with regional and central authorities, involvement of the regional budget funds, establishment of a fund for economic development, cooperation with domestic and foreign investors. It has been determined that the introduction of the above measures will affect the increase in employment within the consolidated territorial communities.

Key words: labor potential, reform of the local self-government, urbanization, suburbanization, region, district, territorial community.

Pic.: 4. Bibl.: 14.

Kharuk Kateryna B. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor of the Department of Demography, Labor Relations and Social Policy, Lviv University of Business and Law (vul. Kulparkivska, 99, Lviv, 79021, Ukraine)

E-mail: kateryna.kharuk@meta.ua

На шляху реалізації процесу реформування місцевого самоврядування та територіальної організації в Україні в рамках проекту ЄС «Підтримка реформи місцевого самоврядування в Україні» відбуваються кардинальні зміни щодо формування і розвитку трудового потенціалу. Адаже розширення можливостей

і збільшення ресурсів територіальних громад, а також розвиток територій передбачатиме якісні та кількісні зміни в структурі трудового потенціалу.

Роботу виконано в рамках конкурсу на здобуття премій для студентів ВНЗ і молодих учених, що присуджуються НАН України у 2015 р.

У даний час як вітчизняні, так і зарубіжні науковці активно досліджують проблематику реформування місцевого самоврядування та територіальної організації в Україні. Вагомий внесок у дослідженні даної проблематики зробили такі вчені: В. С. Загорський, А. Ф. Ткачук, Н. В. Наталенко, О. С. Врублевський, Ю. В. Ковбасюк, К. О. Ващенко, В. В. Толкованов, М. І. Кульчицький, О. В. Заброцька, І. В. Козюра, Ю. Г. Іванченко, А. О. Краснейчук, Т. В. Маматова, О. В. Бортнік та ін. [1–8].

Питання, пов'язані з формуванням і розвитком трудового потенціалу, всебічно досліджували: М. Г. Акулов, А. В. Драбаніч, Т. В. Євась, К. В. Білецька, Р. С. Чорний, М. Н. Кім та ін. [9–12].

Актуальність дослідження окресленої проблематики не викликає сумніву з огляду на численні напрацювання вищезгаданих вчених, однак окремі аспекти та питання все ж таки залишаються недостатньо опрацьованими. Адже праці, де б розглядалися територіальні поселення як середовища формування трудового потенціалу, практично відсутні.

Відтак, подальше дослідження буде акцентувати увагу саме на проблемі впливу реформи місцевого самоврядування в Україні на трудовий потенціал, його подальше формування та розвиток.

Мета статті полягає у визначенні особливостей формування і розвитку трудового потенціалу в процесі реформи місцевого самоврядування в Україні.

За результатами аналізу наукових праць за обраною проблематикою [1–12] виникає необхідність у поєднанні та відображенні взаємозв'язку між двома напрямками досліджень, які розглядають проблематику реформи місцевого самоврядування, з одного боку, та питання формування і розвитку трудового потенціалу, з іншого.

Трудовий потенціал, як один із найцінніших ресурсів, забезпечує високоефективний розвиток економіки держави, її соціально-економічну стабільність.

Трудовий потенціал, у загальному значенні, визначає трудові ресурси певної території в певних часових межах як сукупність різнобічних якісних індикаторів впливу, що характеризують працездатність того чи іншого індивіда. До таких індикаторів впливу можна віднести: здібність та схильність індивіда до праці; стан здоров'я; психотип; фізичну та психологічну стійкість та витривалість; діапазон загальних і професійних знань; трудовий досвід; рівень відповідальності; моральні цінності; потреби та інтереси.

Характеристика трудового потенціалу з точки зору таких різносторонніх якісних індикаторів, які дають можливість існуванню широкого діапазону динамічних змін даного показника, наводить на твердження, що трудовий потенціал не може бути постійною величиною. Відтак, трудовий потенціал можна вважати величиною динамічною:

- ✦ *зростає в процесі*: розвитку й підвищення рівня знань і навичок; удосконалення умов праці; підвищення рівня життя тощо;
- ✦ *знижується внаслідок*: невідповідних умов та режиму праці.

На підставі аналізу праці М. Н. Кім [12] доцільно розглядати трудовий потенціал суспільства. Його пропонується конкретизувати як фактор, в якому нагромаджуються і синтезуються здібності та навички працездатного населення до суспільно корисної праці. Відтак, трудовий потенціал розглядається на державному та регіональному рівнях, оскільки він являє собою інтегральну сукупність можливостей населення до економічної активності як суб'єктів трудової діяльності.

Якщо розглядати трудовий потенціал на регіональному рівні, то варто звернути увагу на наукову працю [11], де відображено підхід, запропонований науковцем Р. С. Чорним, за яким саме міста відіграють особливу роль у соціально-економічному розвитку держави та формуванні трудового потенціалу. Міста, як універсальне утворення, є одночасно місцем зосередження населення, обслуговуючої інфраструктури та концентрації промислової діяльності. Оскільки міста як центри промислового розвитку також є осередками промислово-територіальних систем і центрами системи розселення, їх можна вважати опорними пунктами формування та розвитку трудового потенціалу.

Високі темпи урбанізації, які визначаються інтенсивним збільшенням чисельності міського населення та розростанням великих міст, призводять до появи нових форм розселення, в яких виникають проблеми щодо узгодження територіальної організації продуктивних сил і тенденцій науково-технічного прогресу. Так, найбільш типовою просторовою системою розселення населення є агломерація – найрозвинутіша групова форма розселення, яка є невід'ємною рисою сучасних процесів урбанізації.

Створення агломерацій зумовлює формування в Україні урбанізованих зон, що передбачає необхідність існування резервів для збільшення трудового потенціалу. Водночас вимагає розробки організаційно-економічних механізмів для управління трудовим потенціалом.

Існують також специфічні види агломерацій, до складу яких, окрім великих міст, також входять численні територіально розосереджені середні та малі міста, селища міського типу, сільські поселення [11]. Специфічні природні умови сприяють їх утворенню на сільських територіях, наприклад, у гірських долинах, уздовж річок тощо. Вони характеризуються великим ступенем територіальної концентрації різних видів господарської діяльності, розвитком соціальної інфраструктури. І в даному випадку виникає явище субурбанізації населення (переміщення міських жителів в приміську зону). Такий процес нерозривно пов'язаний зі змінами в структурі господарювання та структурі зайнятості. Для прикладу, унаслідок переміщення торгівлі, сфери послуг, а також окремих виробництв у приміські зони трудовий потенціал перерозподіляється в агломерації між «центральною зоною» і «приміською зоною». Що вимагає вироблення стратегії розвитку щодо новостворених форм просторового розселення населення та розвитку трудового потенціалу.

На сьогодні існуюча в Україні система місцевого самоврядування неспроможна задовольнити зростаючі

потреби суспільства. Діяльність місцевого самоврядування в більшості територіальних громад не забезпечує формування та підтримки нормального життєвого середовища, необхідного для широкого розвитку людини, її самореалізації, захисту її прав, надання якісних і загальнодоступних адміністративних та соціальних послуг шляхом постійного розвитку громади.

І саме тому Кабінетом Міністрів України 01.04.2014 року було схвалено Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. За даними [13], починаючи з 1991 р., чисельність сільського населення зменшилася на 2,5 млн осіб, а кількість сільських населених пунктів – на 348 одиниць. Разом з тим кількість сільських рад збільшилася на 1067 одиниць. З майже 12 тис. територіальних громад понад половини мають чисельність жителів менше 3 тис. осіб, з них 4809 громад – менш 1 тис. осіб, а 1129 громад – менше 500 осіб, у більшості з яких не утворено відповідно до законодавства виконавчих органів місцевих рад, немає бюджетних установ, комунальних підприємств тощо.

Значний ресурс розвитку як системи розселення, так і процесів формування та реалізації трудового потенціалу міститься саме у стимулюванні розвитку та об'єднання населених пунктів у територіальні громади. На *рис. 1* зображено модель існуючої системи органів публічної влади на місцях.

Нині Україна перебуває на початковій стадії впровадження реформи місцевого самоврядування. Але, використовуючи весь позитивний досвід та враховуючи негативні кроки, наша держава спроможна почерпнути найбільш цінні практичні напрацювання для здійснен-

ня перших впевнених кроків на шляху до впровадження якісно нового місцевого самоврядування. На *рис. 2* зображено модель реформованої системи органів публічної влади на місцях.

На *рис. 3* зображено компетенції регіону, району та громад після завершення процесу реформ місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні.

Максимально ефективно застосування системи соціальної, а також промислової інфраструктури, концентрація висококваліфікованих кадрів, надання послуг у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, благоустрою, спорту тощо, диверсифікація та концентрація виробництва на фоні великого резерву робочої сили дозволяють досягти значного ефекту від об'єднання.

Об'єднані територіальні громади, як взаємопов'язані групи, можуть бути пов'язані на основі спільних трудових, культурно-побутових, рекреаційних, інфраструктурних, виробничих та інших зв'язків. Однак найважливішими є все ж таки трудові зв'язки, які об'єднують жителів у єдине ціле (*рис. 4*).

Об'єднання населення, системи господарюючих суб'єктів, інфраструктурних одиниць, науково-технічного потенціалу дозволяють визначити необхідність у сучасних просторових формах концентрації трудового потенціалу, саме об'єднаних територіальних громад. Для гармонізації розвитку територій, першочерговим завданням для держави є розширення можливостей і збільшення ресурсів громади – села, селища, міста.

До дієвих заходів вирішення проблематики зайнятості населення можна віднести реформу місцевого

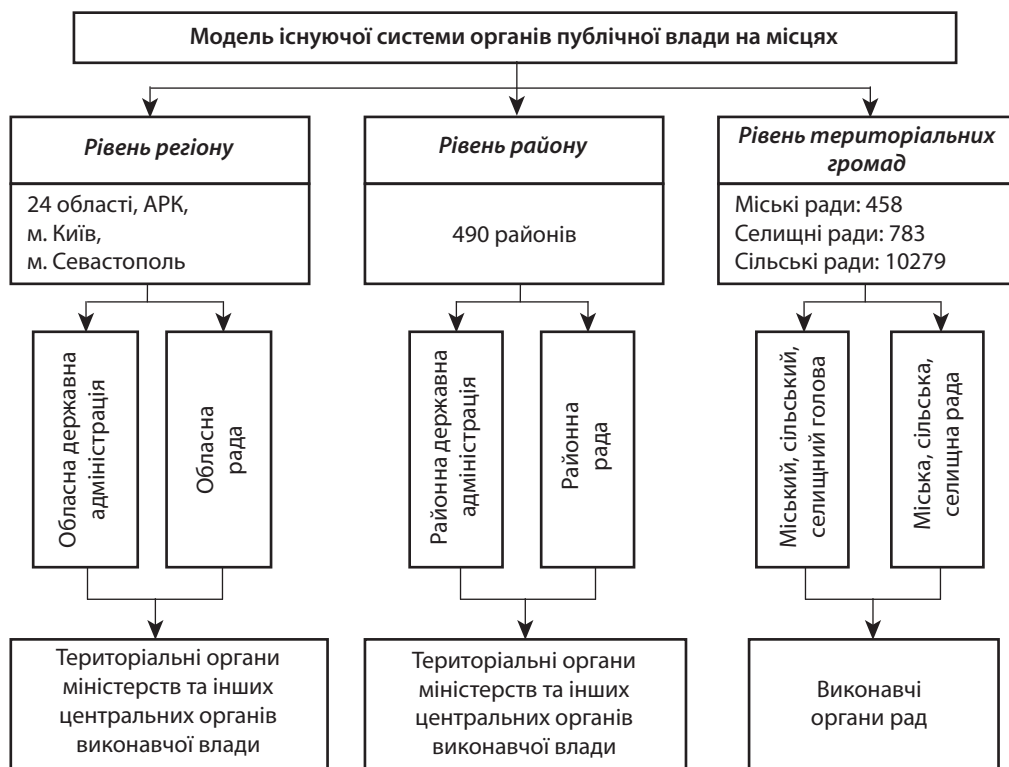

Рис. 1. Модель існуючої системи органів публічної влади на місцях

Джерело: побудовано на основі [2–4, 13, 14].

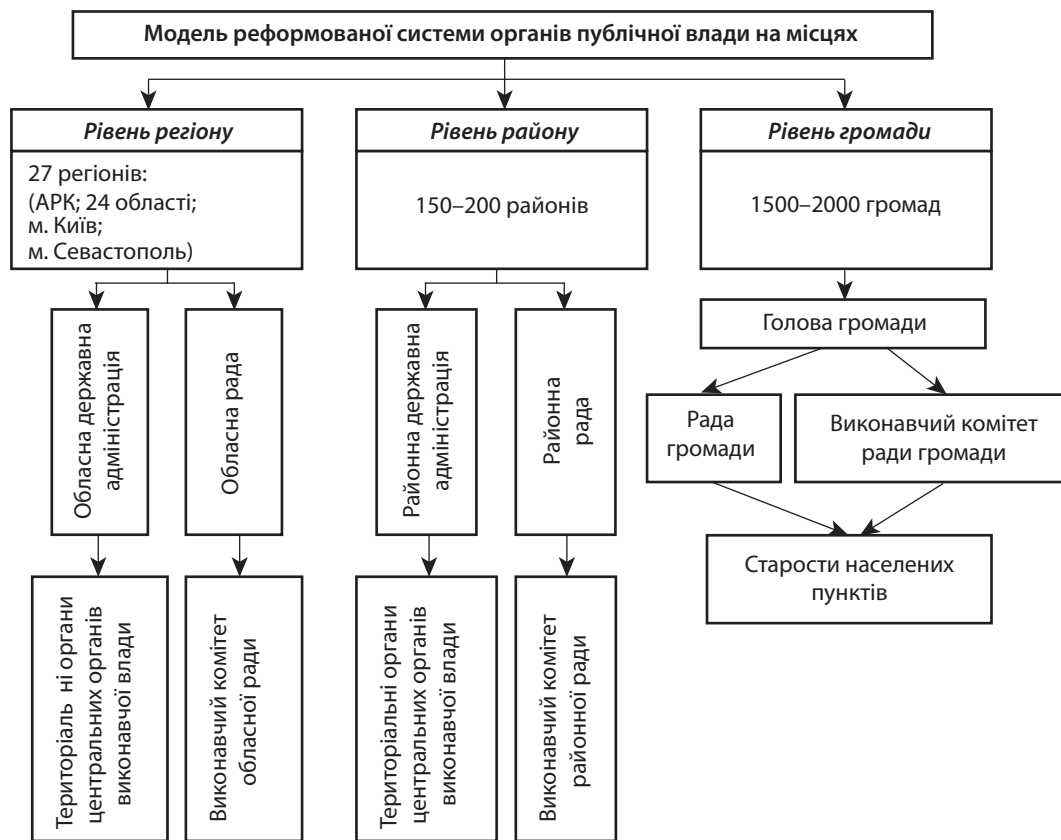

Рис. 2. Модель реформованої системи органів публічної влади на місцях

Джерело: побудовано на основі [2–4, 14].

самоврядування, адже обмежуючі фактори стають набагато слабшими на території об'єднаних територіальних громад.

Зокрема, у процесі співробітництва територіальних громад відбудуться такі перетворення [4]: значно покращиться матеріально-технічна база; зменшаться або зникнуть обмеження в масштабах виробництва (такі, як незначні розміри земельних ділянок); знизиться трудомісткість, зменшиться плата за механізований обробіток ґрунту; послуги стануть доступними та якісними; залучення висококваліфікованих кадрів заповнить брак знань у галузі агрономії, захисту рослин та ветеринарії, і, як наслідок, скоротяться втрати продукції, зникнуть труднощі, пов'язані зі збутом готової продукції, значно підвищиться її доходність.

З метою покращання формування та розвитку трудового потенціалу, враховуючи вплив реформи місцевого самоврядування, в Україні пропонується ряд заходів:

- ✦ збереження поселенської мережі, підвищення рівня життя жителів села, створення достатньої кількості продуктивних робочих місць;
- ✦ соціально-економічне співробітництво між громадами, розвинута інфраструктура;
- ✦ використання природних ресурсів, соціально-трудоного потенціалу; сільськогосподарського та промислового потенціалу; ефективне використання сільського соціально-трудоного потенціалу;
- ✦ розвиток сільськогосподарського виробництва; несільськогосподарські види діяльності на селі;

- ✦ розвиток соціальної інфраструктури, соціального захисту сільського населення, створення до-радчої служби та запровадження системи безперервної освіти, розвиток сімейної медицини;
- ✦ взаємодія з регіональними та центральними органами влади; координація діяльності владних інституцій; співпраця з депутатами різних рівнів; законодавче забезпечення; формування спільного бюджету; залучення коштів обласного бюджету, створення фонду економічного розвитку, співпраця з вітчизняними та іноземними інвесторами.

Отже, впровадження вищезгаданих заходів, буде впливати на зростання показника зайнятості на території об'єднаних територіальних громад. Відтак, можна прогнозувати, що працюватиме закон переміни праці в особистому селянському господарстві, який діє на основі заміни економічних функцій (виробництво продукції з метою одержання доходу) функціями задоволення соціально-психологічних потреб (відпочинок).

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі полягають у розробці державної регіональної політики формування, збереження та використання трудового потенціалу і формуванні рекомендацій щодо забезпечення продуктивної зайнятості населення в межах як регіону, району так і територіальних громад. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Загорський В. С. Демографічні тенденції та їх вплив на соціально-економічний розвиток України / В. С. Загорський,

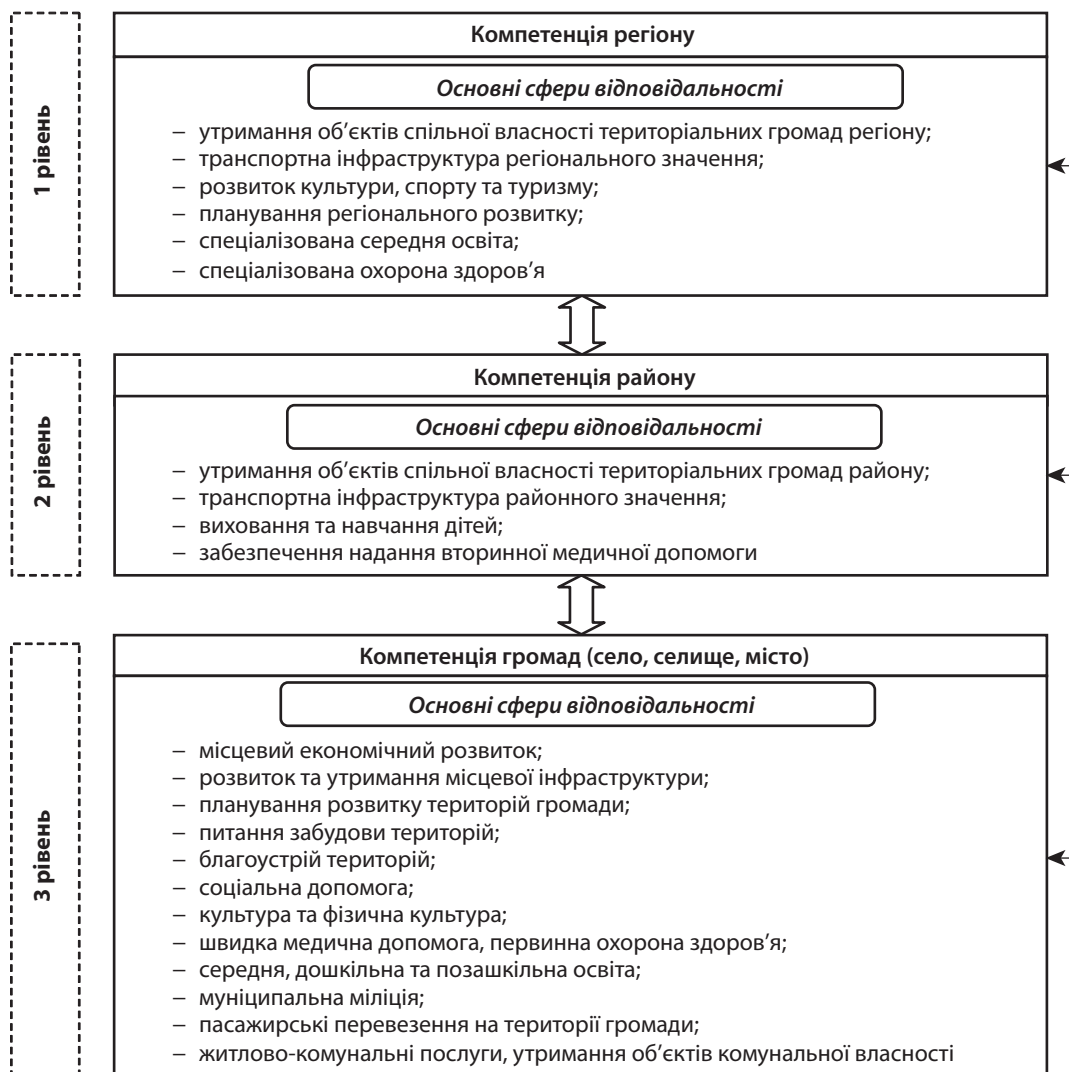

Рис. 3. Сфери відповідальності органів публічної влади на місцях після реформи

Джерело: побудовано на основі [14].

Г. С. Лопушняк // Ефективність державного управління. – 2013. – Вип. 34. – С. 13–21.

2. Ткачук А. Ф. Місцеве самоврядування та децентралізація. Практичний посібник / А. Ф. Ткачук // Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». – К.: ТОВ «Софія», 2012. – 120 с.

3. Наталенко Н. В. Аналітичний огляд «Розвиток місцевого самоврядування в Україні (лютий – квітень 2015 року) / Н. В. Наталенко // Ін-т громадян. сусп.-ва. – К.: ІКЦ «Легальний статус», 2015. – 56 с.

4. Врублевський О. С. Співробітництво територіальних громад (бібліотечка місцевого самоврядування) / О. С. Врублевський. – К.: ІКЦ «Легальний статус», 2014. – 56 с.

5. Місцеве самоврядування в Україні: сучасний стан та основні напрями модернізації: наук. доп. / [Редкол.: Ю. В. Ковбасюк, К. О. Ващенко, В. В. Толкованов та ін.]; за заг. ред. д-ра наук з держ. упр., проф. Ю. В. Ковбасюка. – К.: НАДУ, 2014. – 128 с.

6. Кульчицький М. І. Фінансове територіальне вирівнювання в системі міжбюджетних відносин: монографія / М. І. Кульчицький, О. В. Заброцька. – Львів: Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2015. – 336 с.

7. Інституційний розвиток місцевого самоврядування в Україні в умовах державно-управлінських реформ: монографія / Кол. авт.: І. В. Козюра, Ю. Г. Іванченко, А. О. Краснейчук та ін. // Ін-т проблем держ. упр. та місц. самоврядування Нац. акад.

держ. упр. при Президентів України. – Лубни: Інтер Парк, 2013. – 180 с.

8. Маматова Т. В. Концепція ощадливого управління: перспективи впровадження в муніципальному менеджменті / Т. В. Маматова, О. В. Бортнік // Публічне управління: теорія та практика: зб. наук. пр. – Х.: Магістр, 2012. – Вип. 4 (12). – С. 50–55.

9. Акулов М. Г. Економіка праці та соціально-трудова відносини: навч. посіб. / М. Г. Акулов, А. В. Дрabanіч, Т. В. Євась та ін. – К.: Центр навчальної літератури, 2012. – 328 с.

10. Білецька К. В. Трудовий потенціал як чинник активізації інноваційних процесів / К. В. Білецька // Ефективна економіка. – 2014. – № 4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua>

11. Чорний Р. С. Просторові особливості формування і розвитку трудового потенціалу / Р. С. Чорний // Економіка України. – 2012. – № 9. – С. 88–93.

12. Ким М. Н. Трудовой потенциал: формирование, использование, управление / М. Н. Ким. – Харьков: ХНУ им В. Н. Каразина, 2003. – 250 с.

13. Розпорядження Кабінету Міністрів України: Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [від 01.04.2014 № 333-р] // Урядовий кур'єр від 11.04.2014 р., № 67.

14. Навчальний курс «Практичні аспекти децентралізації та формування спроможних громад». Інститут громадянсько-

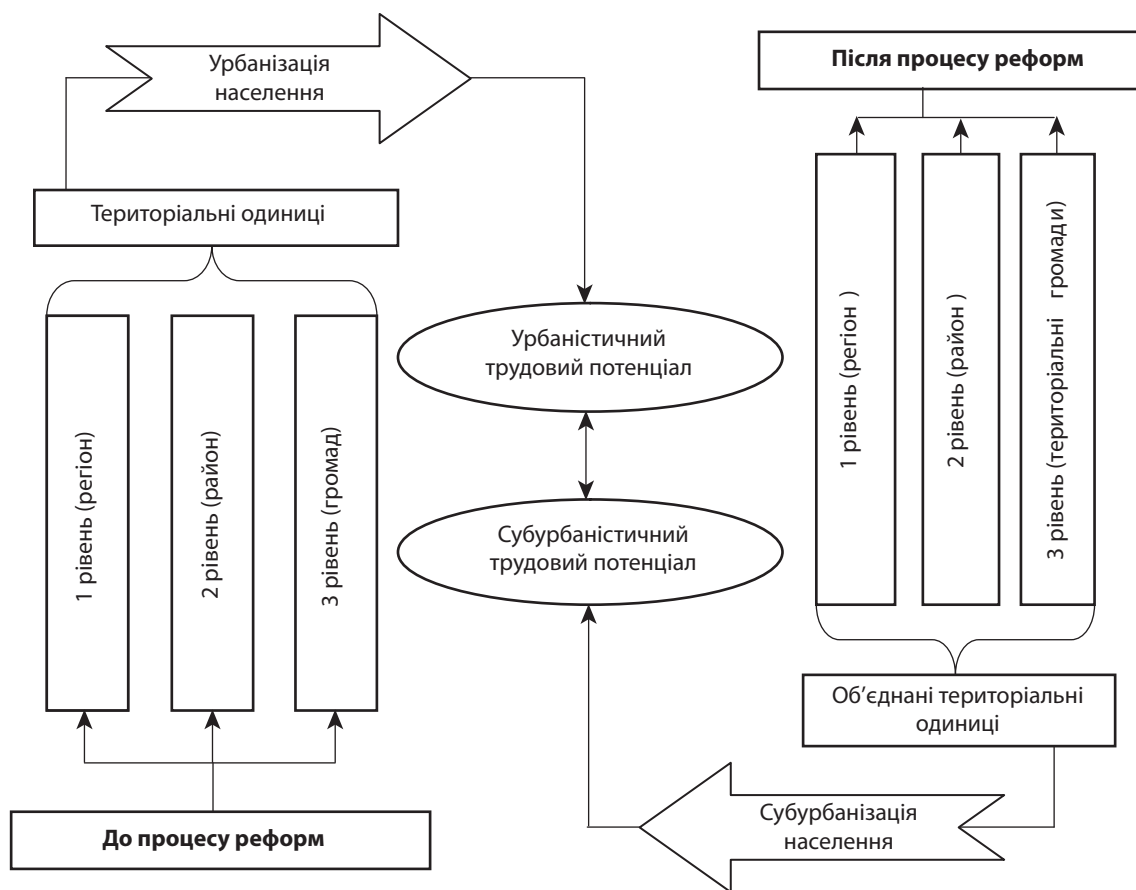

Рис. 4. Концепція впливу реформованої системи органів публічної влади на місцях на трудовий потенціал

Джерело: розроблено автором.

го суспільства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.csi.org.ua/?page_id=5025

REFERENCES

Akulov, M. H. et al. *Ekonomika pratsi ta sotsialno-trudovi vidnosyny* [Labor Economics and Labor Relations]. Kyiv: Tsentr uchbovnoi literatury, 2012.

Biletska, K. V. "Trudovyi potentsial iak chynnyk aktyvizatsii innovatsiinykh protsesiv" [Labor potential as a factor activating innovative processes]. <http://www.economy.nayka.com.ua/>

Chorny, R. S. "Prostorovi osoblyvosti formuvannia i rozvytku trudovoho potentsialu" [Spatial features of formation and development of labor potential]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 9 (2012): 88-93.

Kovbasiuk, Yu. V. et al. *Mistseve samovriaduvannia v Ukraini: suchasnyi stan ta osnovni napriamy modernizatsii* [Local government in Ukraine: Current State and main directions of modernization]. Kyiv: NADU, 2014.

Kulchytskyi, M. I., and Zabrotska, O. V. *Finansove terytorialne vyviniuvannia v systemi mizhbidzhetnykh vidnosyn* [Financial territorial alignment in a system of intergovernmental relations]. Lviv: LNU im. I. Franka, 2015.

Koziura, I. V. et al. *Instytutsiinyi rozvytok mistsevoho samovriaduvannia v Ukraini v umovakh derzhavno-upravlinskykh reform* [Institutional development of local government in Ukraine in terms of public-management reform]. Lubny: Inter Park, 2013.

Kim, M. N. *Trudovoy potentsial: formirovanie, ispolzovanie, upravlenie* [Labor potential: the formation, use and management]. Kharkiv: KhNU im V. N. Karazina, 2003.

[Legal Act of Ukraine] (2014).

Mamatova, T. V., and Bortnik, O. V. "Kontseptsiiia oshchadlyvoho upravlinnia: perspektyvy vprovadzhennia v munitsypalnomu

menedzhmenti" [The concept of lean management: prospects for implementation in municipal management]. *Publichne upravlinnia: teoriia ta praktyka*, no. 4 (12) (2012): 50-55.

Natalenko, N. V. *Analitichnyi ohliad «Rozvytok mistsevoho samovriaduvannia v Ukraini (liutyi – kviten 2015 roku)* [Analytical Review "Development of local government in Ukraine (February - April 2015)]. Kyiv: Lehalnyi status, 2015.

"Navchalnyi kurs «Praktychni aspekty detsentralizatsii ta formuvannia spromozhnykh hromad»" [Training course "Practical Aspects of decentralization and capable of forming communities"]. Instytut hromadianskoho suspilstva. http://www.csi.org.ua/?page_id=5025

Tkachuk, A. F. *Mistseve samovriaduvannia ta detsentralizatsiia* [Local government and decentralization]. Kyiv: Sofia, 2012.

Vrublevskyi, O. S. *Spivrobotnytstvo terytorialnykh hromad* [The cooperation of local communities]. Kyiv: Lehalnyi status, 2014.

Zahorskyi, V. S., and Lopushniak, H. S. "Demografichni tendentsii ta ikh vplyv na sotsialno-ekonomichni rozvytok Ukrainy" [Demographic trends and their impact on the socio-economic development of Ukraine]. *Efektivnist derzhavnoho upravlinnia*, no. 34 (2013): 13-21.